

บุคคลที่มีลักษณะต้องห้ามใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ตามมาตรา 111 (8)
ของร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ตอน 1)

ยอดชาย วิถีพานิช
วิทยากรชำนาญการพิเศษ
กลุ่มงานบริการวิชาการ 1 สำนักวิชาการ

สภาพปัญหา

การทุจริตและประพฤติมิชอบของนักการเมืองและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไทยจากอดีตจวบจนปัจจุบัน ถูกมองจากสังคมว่ากลายเป็นปัญหาวิกฤตอย่างยิ่งใหญ่หลวงต่อประเทศชาติและประชาชนมาช้านาน เพราะผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่ได้เกี่ยวข้องเพียงแค่อำนาจบริหารของรัฐบาล และเป็นตัวแทนของอำนาจนิติบัญญัติเท่านั้น แต่ยังเป็นต้นทางในกระบวนการสรรหาผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระและหน่วยงานของรัฐตามกระบวนการยุติธรรมต่าง ๆ อีกด้วย จึงทำให้นักการเมืองและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง รวมทั้งข้าราชการและนักธุรกิจมีโอกาสเข้าแทรกแซงกระบวนการยุติธรรมตามขั้นตอนต่าง ๆ ได้เพื่ออำนวยความสะดวกประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้องด้วย

ซึ่งแต่เดิมนั้นกระบวนการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของไทยใน ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาฐานทุจริตประพฤติมิชอบ ได้ใช้ระบบเดียวกับการดำเนินคดีอาญาแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐประเภทอื่นและบุคคลธรรมดาทั่วไป กล่าวคือ ผู้ที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญามี 2 ประเภท คือ พนักงานอัยการและผู้เสียหาย พนักงานอัยการจะฟ้องคดีได้ก็ต่อเมื่อมีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน และพนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนคดีโดยชอบแล้ว ส่วนผู้เสียหายนั้น แม้จะนำคดีขึ้นฟ้องร้องต่อศาลได้เองแต่ก็มีข้อจำกัดทางกฎหมาย กล่าวคือ หากเป็นคดีที่ต้องหาฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งโดยสภาพรัฐเท่านั้นเป็นผู้ได้รับความเสียหาย บุคคลอื่นจะนำคดีนั้นมาฟ้องเองไม่ได้ ดังนั้น กระบวนการดำเนินคดีอาญาที่ใช้ดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิดอาญาทั่วไปนำมาใช้กับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าว จึงไม่ได้ผล เนื่องจากขาดประสิทธิภาพในการนำตัวผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งกระทำความผิดฐานทุจริตประพฤติมิชอบมาลงโทษ เพราะเป็นคดีที่มีความสลับซับซ้อน ผู้กระทำความผิดเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอิทธิพลและบารมี อีกทั้งระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาปกติทั่วไป ที่ให้ฝ่ายผู้กล่าวหาเป็นผู้พิสูจน์ความผิดของจำเลยโดยศาลจะต้องวางตัวเป็นกลาง ก็ไม่อาจจะเป็นฝ่ายค้นหาข้อเท็จจริงเองได้ง่ายนัก

แม้ว่าต่อมาจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบและติดตามผลการปฏิบัติราชการ (ก.ต.ป.) สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีขึ้นมาเป็น "คณะกรรมการพิเศษ" ตามประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 324 และ 325 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515 แต่คณะกรรมการชุดนี้ซึ่งกำเนิดขึ้นในยุคเผด็จการ ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ตามหลักการที่วางไว้ได้ ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลพลเรือนของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีสัญญา ธรรมศักดิ์ จึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ พ.ศ. 2518 โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการ

ป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ป.ป.ป.) ขึ้นมาดำเนินการ แต่การดำเนินงานของคณะกรรมการชุดนี้ ก็ไม่ประสบความสำเร็จอีกเช่นกัน เพราะมีปัญหาเกี่ยวกับความเป็นอิสระและอำนาจในการวินิจฉัยภายหลังจากที่ได้ทำการสืบสวนสอบสวนแล้ว เมื่อมีการรัฐประหารใน พ.ศ. 2534 คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ได้ออกประกาศฉบับที่ 26 ลงวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 จัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน (คตส.) เพื่อตรวจสอบและอายัดทรัพย์สินของนักการเมืองที่ได้มาโดยมิชอบหรือมีเพิ่มขึ้นผิดปกติมาเป็นของแผ่นดิน แม้ได้ส่งเรื่องให้เจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องดำเนินคดีอาญา แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จอีกเช่นกัน

จนกระทั่ง เมื่อประเทศไทยประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้ก่อกำเนิดรูปแบบการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองรูปแบบใหม่ขึ้นมา โดยมีคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือ ป.ป.ช. และมีศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อจัดการคดีทุจริตและประพฤติมิชอบของข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำและเจ้าหน้าที่รัฐอื่นโดยเฉพาะ ส่วนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ก็ได้ปรับปรุงระบบการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้นใหม่อีก โดยพยายามอุดช่องว่างของปัญหาที่เคยเกิดขึ้นในช่วงที่ใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

ดังนั้น สังคมไทยจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการแสวงหากระบวนทัศน์ใหม่ ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาการทุจริตของนักการเมืองและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คู่ขนานไปกับการสร้างกระบวนการยุติธรรมที่เหมาะสมเพื่ออธิบายพฤติกรรมและรูปแบบการทุจริต ควบคู่กับการสร้างกลไกทางกระบวนการยุติธรรมเพื่อควบคุมการทุจริตของนักการเมืองและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของการเมือง เศรษฐกิจและสังคมไทยในสภาพที่เป็นจริงมากที่สุด (รัตพงษ์ สอนสุภาพ, 2552)

และล่าสุดจากกรณีที่คณะกรรมการการยกเว้นโทษรัฐธรรมนูญ ได้กำหนดคุณสมบัติต้องห้ามในการสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้ในมาตรา 111 (8) ของร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ว่า “บุคคลที่เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งที่ขอบด้วยกฎหมายว่ากระทำการทุจริตประพฤติมิชอบ หรือกระทำการอันทำให้การเลือกตั้งไม่สุจริตหรือไม่เที่ยงธรรม ไม่สามารถที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งได้” นั้น ในขณะที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในมาตรา 109 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในมาตรา 102 ไม่ปรากฏข้อความดังกล่าวแต่อย่างใด

ซึ่งเจตนารมณ์ในการกำหนดมาตรา 111 (8) ของร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนั้น เป็นการเขียนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ในมาตรา 35 (4) ที่กำหนดให้คณะกรรมการการยกเว้นโทษรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ “ต้อง” จัดทำร่างรัฐธรรมนูญให้ครอบคลุม โดยให้มีกลไกที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันและตรวจสอบมิให้ผู้ที่เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งที่ขอบด้วยกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดประพฤติมิชอบ หรือเคยกระทำการอันทำให้การเลือกตั้งไม่สุจริตหรือไม่เที่ยงธรรม เข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองอย่างเด็ดขาด ซึ่งจุดมุ่งหมายของบทบัญญัตินี้ต้องการกำจัดการเมืองหรือคนที่มีประวัติไม่ดีที่ฉ้อฉลที่เคยโกงการเลือกตั้ง และมีประวัติการทุจริตและประพฤติมิชอบไม่ให้มีโอกาสเข้ามา

ใช้อำนาจสร้างความเสียหายแก่บ้านเมืองอีกต่อไป โดยข้อความในมาตรา 111 ของร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกำหนดไว้ว่า

มาตรา 111 บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

- (1) ติดยาเสพติดให้โทษ
- (2) เป็นบุคคลล้มละลายหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลายทุจริต
- (3) เป็นบุคคลผู้มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา 109 (1) (2) หรือ (4)
- (4) ต้องคำพิพากษาให้จำคุกและถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาล
- (5) เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกโดยได้พ้นโทษมายังไม่ถึงห้าปีในวันเลือกตั้ง เว้นแต่ในความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ
- (6) เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ เพราะทุจริตต่อหน้าที่ หรือถือว่ากระทำการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ
- (7) เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินเพราะร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ
- (8) **เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งที่ขบถด้วยกฎหมายว่ากระทำการทุจริตหรือประพฤติมิชอบหรือกระทำการอันทำให้การเลือกตั้งไม่สุจริตหรือไม่เที่ยงธรรม**
- (9) เป็นข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำหรือข้าราชการการเมือง
- (10) เป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น
- (11) เป็นสมาชิกวุฒิสภา หรือเคยเป็นสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกภาพสิ้นสุดลงแล้วยังไม่เกินสองปี
- (12) เป็นพนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือเป็นเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ
- (13) เป็นผู้พิพากษาหรือตุลาการ กรรมการการเลือกตั้ง กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือผู้ตรวจการแผ่นดินและพิทักษ์สิทธิมนุษยชน
- (14) อยู่ในระหว่างต้องห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 254
- (15) เคยถูกถอดถอนออกจากตำแหน่งหรือถูกตัดสิทธิในการดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือในการดำรงตำแหน่งอื่น
- (16) ลักษณะต้องห้ามอื่นตามที่บัญญัติในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา

แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

ผู้เขียนมีความเห็นว่า เพื่อความชัดเจนในการทำความเข้าใจหลักการของมาตรา 111 (8) นั้น ผู้เขียนจะนำแนวคิด “นิติรัฐ” มาใช้พิจารณาประกอบ โดยนิติรัฐมาจากคำว่า **นิติ** แปลว่า กฎหมาย หรือแบบแผน

ในการปกครองบ้านเมือง กับคำว่า รัฐ แปลว่า ประเทศ นิติรัฐ จึงมีความหมายว่า ประเทศที่ให้ความสำคัญแก่การบังคับใช้กฎหมายกับประชาชนทุกคนอย่างเคร่งครัดโดยไม่เลือกปฏิบัติ คือ ไม่ยอมให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งกระทำผิดกฎหมายหรือทำทนายอำนาจการบังคับใช้กฎหมายของรัฐ เช่น ประเทศใดจะเป็นนิติรัฐที่สมบูรณ์ รัฐบาลของประเทศนั้นต้องบังคับใช้กฎหมายกับผู้กระทำผิดทุกคนโดยไม่ละเว้น

นิติรัฐเป็นคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของทุกรัฐ รัฐที่เป็นนิติรัฐมีลักษณะเป็นรัฐประชาธิปไตย เป็นรัฐที่ถือกฎหมายเป็นบรรทัดฐานหรือเป็นกติกาสำคัญที่ประชาชนยึดถือร่วมกัน ทุกคนเคารพกฎหมาย เจ้าหน้าที่ของรัฐก็กวดขันให้ประชาชนปฏิบัติตามกฎหมาย ส่วนศาลก็ตัดสินคดีโดยยึดกฎหมายเป็นหลักเพื่อให้ความยุติธรรมแก่ทุกคนโดยเสมอภาค (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2553)

ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่ารัฐประเทศของเราจะต้องเป็นประเทศที่ปกครองด้วย“กฎหมาย” ไม่ใช่ปกครองด้วย “อำนาจบารมี” กล่าวคือต้องถือกฎหมายเป็นใหญ่ ด้วยเหตุนี้ นิติรัฐ จึงมีลักษณะเป็น “หลักคิด” มากกว่าหลักปฏิบัติ ดังนั้นนิติรัฐจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการบัญญัติหรือบังคับใช้กฎหมายควบคู่กับการจัดให้มีกลไกการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ตรวจสอบการประพฤติผิดมิชอบด้วยกฎหมาย เช่น การทุจริตในทุกรูปแบบ เป็นต้น ผลของนิติรัฐทำให้บุคคล ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใดก็ต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมาย ไม่ใช่อำนาจที่มีอยู่ตามอำเภอใจ และเมื่อทำผิดต้องได้รับโทษจากการกระทำของตนเอง

บทสรุป

การทุจริตคอร์รัปชันในความรู้สึกของคนทั่วไปคือมะเร็งร้ายบ่อนทำลายชาติ ในทางกฎหมายการทุจริตคอร์รัปชันนับเป็นอาชญากรรมร้ายแรง ตลอดเวลาที่ผ่านมาได้มีความพยายามที่จะใช้กลไกของรัฐในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อขจัดสิ่งเลวร้ายดังกล่าวไม่ว่าในรูปแบบของการออกกฎหมาย ระเบียบ ข้อกำหนด ข้อบังคับ จรรยาบรรณหรือในรูปแบบอื่น ๆ การสร้างองค์กรต่าง ๆ ขึ้นมาปราบปรามไม่ว่าจะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของฝ่ายราชการประจำ หรือฝ่ายการเมือง หรือแม้แต่การกำหนดให้อยู่ในรูปแบบขององค์กรอิสระก็ตาม จะเห็นได้ว่ามาจนถึงทุกวันนี้ความมุ่งหมายในการที่จะป้องกันและปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบ ยังไม่ใช่ว่าผลเท่าที่ควรในขณะที่การทุจริตประพฤติมิชอบนั้นได้มีพัฒนาการทั้งวิธีการ เทคนิค รูปแบบไปมากมายและก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประโยชน์ของชาติแต่ละครั้งนับเป็นจำนวนเงินมากมายมหาศาล กลไกของระบบราชการที่จะขจัดสิ่งเลวร้ายดังกล่าวแม้จะมีมาก แต่สิ่งหนึ่งที่ต้องยอมรับก็คือ สังคมไทยเป็นสังคมอุปถัมภ์ อีกทั้งระบบราชการไทยเป็นระบบบังคับบัญชาจากผู้บังคับบัญชาสูงสุดลดหลั่นกันลงมาจนถึงล่างสุด ผู้บังคับบัญชามีอิทธิพลสูงต่อการให้ความดีความชอบแก่ผู้น้อย อีกทั้งทัศนคติเดิม ๆ ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐมักทำตัวเหมือนขุนนางเก่าถือเอาตำแหน่งหน้าที่หาประโยชน์ใส่ตน เมื่อต่างก็คิดเช่นนั้นก็เลยไม่มีใครตรวจสอบใคร ข้าราชการชั้นผู้น้อยเห็นอะไรต้องเงิบไว้เพราะเกรงจะไม่ปลอดภัย สู้ทำเป็นไม่รู้ไม่เห็นจะปลอดภัยกว่า ซึ่งแม้หากจับได้ไต่ทัน กระบวนการลงโทษก็ไม่เข้มแข็งพอเพราะจะอยู่ในลักษณะลูบหน้าปะจมูกเสียเป็นส่วนใหญ่

อย่างไรก็ตามคงปฏิเสธไม่ได้เลยว่า ภาคส่วนที่มีปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันและสร้างความเสียหายให้แก่ประเทศมากที่สุด เห็นจะหนีไม่พ้นภาคการเมืองนั่นเองไม่ว่าจะเป็นการเมืองระดับชาติหรือการเมืองระดับท้องถิ่นก็ตาม และเมื่อเกิดกรณีทุจริตคอร์รัปชันขึ้นมาครั้งใดก็จะทำความเสียหายให้แก่ประเทศชาติ

อย่างมหาศาล เนื่องจากนักการเมืองเป็นผู้จัดสรรงบประมาณของแผ่นดินและเป็นผู้วางนโยบายต่าง ๆ ในการใช้เงิน ในอดีตเราเคยปล่อยให้ให้นักการเมืองเข้าไปจัดสรรผลประโยชน์เพื่อบริหารประเทศ โดยประชาชนจะไม่มีโอกาสเข้าไปตรวจสอบเพราะถือว่าประชาชนได้ทำหน้าที่เลือกตัวแทนของตนเข้าไปแล้ว ก็ปล่อยให้ตัวแทนของตนทำหน้าที่ไปโดยไม่ทราบว่านักการเมืองเหล่านั้นทำอะไรบ้าง เมื่อเกิดความเสียหายที่สุดจะเย้ยหยาดังปรากฏให้เห็นอยู่เนือง ๆ หากจะพึงกระบวนการตรวจสอบจากภาครัฐก็จะประสบปัญหาอุปสรรคมากมาย ทั้งอิทธิพลของการเมือง ทั้งความล่าช้าของระบบทางราชการ รวมทั้งความไม่จริงจังในการแก้ปัญหา

แนวคิดที่จะสร้างกลไกที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันและตรวจสอบมิให้ผู้เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งที่ขอบด้วยกฎหมายว่ากระทำการทุจริตหรือประพฤติมิชอบ หรือเคยกระทำการอันทำให้การเลือกตั้งไม่สุจริตหรือเที่ยงธรรม เข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองอย่างเด็ดขาด ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 35 (4) และบุคคลที่มีลักษณะต้องห้ามในการสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามมาตรา 111 (8) ของร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นั้น จึงเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะรักษาผลประโยชน์ของชาติ โดยอาศัยการกำหนดกลไกหรือมาตรการที่เข้มแข็งในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ให้มีความชัดเจน เป็นรูปธรรมและสอดคล้องกับสภาพสังคมไทย เพื่อป้องกันไม่ให้นักการเมืองที่ประพฤติมิชอบมีโอกาสเข้ามาทำร้ายประเทศอีกต่อไป โดยวันข้างหน้าเมื่อการเมืองไทยพัฒนาแล้ว คือ ประชาชนรู้เท่าทันนักการเมืองที่ประพฤติมิชอบ โดยไม่ไปเลือกเข้ามาทำหน้าที่บริหารบ้านเมืองอีก

ในส่วนของการคิดเห็นของนักวิชาการและบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกรณีนี้ ผู้เขียนจะได้รวบรวมและเรียบเรียงมานำเสนอในตอนที่ 2 ต่อไป อย่างไรก็ตาม เนื่องจากขณะจัดทำบทความนี้ กระบวนการจัดทำรัฐธรรมนูญยังไม่แล้วเสร็จ ฉะนั้นอาจมีการปรับแก้บทบัญญัติในส่วนที่กำหนดลักษณะต้องห้ามของผู้สมัครรับเลือกตั้งในร่างรัฐธรรมนูญอีกหรือไม่นั้น คงต้องคอยติดตามกันต่อไป

บรรณานุกรม

- “ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 324” (13 ธันวาคม 2515). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 89 ตอน 190 ฉบับพิเศษ น. 111.
- “ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 325” (13 ธันวาคม 2515). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 89 ตอน 190 ฉบับพิเศษ น. 120.
- “ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ฉบับที่ 26 เรื่อง ให้อายัดและห้ามจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สิน” (25 กุมภาพันธ์ 2534). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 108 ตอน 34 ฉบับพิเศษ น. 2.
- “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว พุทธศักราช 2557” (22 กรกฎาคม 2557). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 131 ตอนที่ 55 ก, น. 12.
- รัตพงษ์ สอนสุภาพ. (2552). *ปัญหาการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในสังคมไทย*. สืบค้น 25 พฤษภาคม 2558 จาก www.thaigoodgovernance.org
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2554). *พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542*. สืบค้น 19 มิถุนายน 2558 จาก <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%bb43/%bb43-20-9999-update.pdf>
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2554). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน)*. กรุงเทพฯ : สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2553). *นิติรัฐ*. สืบค้น 15 มิถุนายน 2558 จาก http://www.royin.go.th/?page_id=610
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2542). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540*. กรุงเทพฯ : สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2558). *ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.